

© Tilde De Wandel

Een case-study van politieke islam: Hamas

INHOUDSOPGAVE

- 03 Inleiding
- De beginjaren: sociale en religieuze strijd van de moslimbroeders
- 05 De oprichting van Hamas
- 07 De moeizame transformatie tot een politieke speler
- 11 De Gazastrook onder controle van Hamas
- 13 De spanning met Fatah op de spits gedreven
- 15 Conclusie

WOORD VOORAF

In 2009 gaf Pax Christi Vlaanderen een algemeen dossier uit over politieke islam. We vonden het nodig om dieper op de politieke islam in te gaan en een historische achtergrond over dit fenomeen te geven. Het begrip politieke islam dekt echter vele ladingen. Daarom kozen we er dit jaar voor om één bepaalde case-study te maken, met name over Hamas. Deze beweging staat een gewapende strijd voor en profileerde zich de afgelopen jaren toch ook steeds uitdrukkelijker als een politieke speler. De bedoeling van dit dossier is een inzicht te geven in de evolutie van Hamas en de verschillende facetten van de beweging.

Meer dan ooit is de situatie in Israël en in de Palestijnse gebieden een onontwarbaar kluwen van spelers met tegengestelde belangen. Alle logica lijkt zoek. Met dit dossier willen we ook enkele nuances in het vaak al te polemische debat over deze kwestie leggen. Hamas is immers een belangrijke speler op het terrein en zal niet zomaar verdwijnen. De nood dringt zich op om er op een andere manier mee om te gaan. De diplomatieke en politieke isolatie van Hamas heeft niet de gewenste resultaten opgeleverd. De prijs van de isolatie was hoog en werd voornamelijk door de Palestijnse bevolking gedragen.

Dit dossier wil informeren en doen nadenken. Aanvullingen en bedenkingen bij de hier gebrachte informatie zijn uiteraard steeds mogelijk. Onze bedoeling is eerlijk te blijven zoeken naar een uitweg uit een conflict dat weegt op de hele wereld en waar Palestijnen en Israël's dagelijks mee geconfronteerd worden.

Brigitte Herremans
Medewerker Midden-Oosten voor Broederlijk Delen en Pax Christi Vlaanderen

(©foto: Tilde De Wandel)

INLEIDING

Wat is Hamas? Een sociale of een politieke organisatie? Of een gewapende groepering? Elk van die kenmerken is van toepassing op de organisatie. De meeste analisten zijn het eens dat de ontwikkeling van Hamas in drie stadia verliep: in de jaren zeventig en tachtig, vóór de eigenlijke oprichting van Hamas, legden de Moslimbroeders zich vooral toe op de islamisering van de maatschappij via de opbouw van een sociaal netwerk. Na de start van de eerste *intifada* in 1987 lag de focus meer op het 'verzet', op militaire acties tegen Israël en terreurdaden. Vanaf 2005 profileerde de organisatie zich ook als politieke speler.

Voor veel Europeanen is het onbegrijpelijk hoe een organisatie die terreuraanslagen niet schuwt en Israël weigert te erkennen, die verkiezingen kon winnen. Ze kennen Hamas vooral door de zelfmoordaanslagen. Er is een ander gezicht van Hamas, dat van de sociale organisatie, dat het Westen nauwelijks ziet. Door de uitbouw van een sociaal netwerk sinds de jaren zeventig wonnen islamitische organisaties aan populariteit. Dit is een veel voorkomend fenomeen in het Midden-Oosten. Samen met het mislukken van het vredesproces en de corruptie binnen de Palestijnse Autoriteit, bereidde dit het succes van Hamas als politieke speler voor.

In 2005 onderging Hamas immers een fundamentele verandering. De beweging zette de stap naar de politiek. Ze won de lokale verkiezingen en stelde zich kandidaat voor de parlementsverkiezingen van 2006. Ze wilde zelfs toetreden tot de Palestijnse bevrijdingsorganisatie (PLO), de koepel van de Palestijnse partijen, of die hervormen. Daarnaast verbond ze zich ertoe, geen zelfmoordaanslagen in Israël meer te plegen. Hiermee gaf de islamitische verzetsorganisatie te kennen dat ze de stap naar de politieke arena wilde wagen. Paradoxaal genoeg raakte Hamas hierdoor meer dan ooit geïsoleerd.

De internationale gemeenschap, Israël en Fatah reageerden afwijzend. Na de verkiezingsoverwinning en de vorming van een regering in maart 2006, legde de internationale gemeenschap Hamas drie voorwaarden op: de erkenning van Israël, de aanvaarding van de eerdere akkoorden tussen de PLO en Israël en de afzwering van het geweld. Israël isoleerde de beweging en stelde een blokkade van Gaza in. Fatah van haar kant stelde zich onbuigzaam op en weigerde de macht te delen. Elke speler greep terug naar bekende recepten, hoewel die niet bijdroegen tot vrede. Wel integendeel, in 2007 viel de prille regering van nationale eenheid uit elkaar nadat Hamas een coup pleegde in de Gazastrook. Sindsdien staan Fatah en Hamas lijnrecht tegenover elkaar en leverden pogingen om tot verzoening te komen niets op.

De islamitische geloofsbelijdenis (©foto: Guilherme Paula – CC)

DE BEGINJAREN: SOCIALE EN RELIGIEUZE STRIJD VAN DE MOSLIMBROEDERS

De moederorganisatie: de Moslimbroederschap in Egypte

Oorspronkelijk behoort Hamas tot de Moslimbroederschap of *ikhwan al-muslimun*. Die beweging werd in 1928 door Hassan al-Banna opgericht in Egypte. Hij introduceerde een nieuwe ideologie in het Midden-Oosten, die de islam als een politiek systeem definieerde. De politieke islam bood een alternatief discours voor de toenemende verwesterlijking en het secularisme. Om die tegen te gaan pleitte al-Banna voor een 'terugkeer' naar de oorspronkelijke bronnen van de eerste gemeenschap der gelovigen, in de zevende eeuw. De doelstellingen van de Moslimbroeders waren niet zozeer politiek als wel religieus. Om het geloof te verspreiden, richtten ze sociale organisaties op. Die trokken alle lagen van de bevolking aan.¹

Aanvankelijk was de Moslimbroederschap een brede beweging. In de loop der jaren vormden zich radicalere splintergroeperingen. Radicale denkers zoals Sayyid Qutb, die pleitte voor het omverwerpen van niet-islamitische regimes en door het regime van Nasser werd geëxecuteerd, hadden een grote invloed. Ze lagen aan de basis van het ontstaan van de politieke islam. Eén van de voornaamste redenen voor de verspreiding en de radicalisering van de Moslimbroeders, was hun verzet tegen de Egyptische autoriteiten en de vervolging door president Nasser. Ze verspreidden zich over het Midden-Oosten en bouwden een sterk internationaal netwerk uit. De latere verzwakking en de groeiende verdeeldheid binnen de Egyptische Moslimbroeders leidden tot het ontstaan van nieuwe afdelingen.

De voornaamste gelijkenis tussen deze bewegingen is hun ultieme doelstelling: de oprichting van een islamitische staat in hun land.

1 Roy O. (2009), Politieke islam, MO*-dossier, www.mo.be

De AK-partij in Turkije, de *Justice et Reforme Parti* in Marokko en Hamas in de Palestijnse gebieden, zijn allemaal schatplichtig aan de Moslimbroeders. Momenteel vormen zij de sterkste partijen in het Midden-Oosten. In landen als Egypte, Jordanië, Marokko en Koeweit, worden ze gedeeltelijk getolereerd en zetelen ze in het parlement of in de regering. In Saoedi-Arabië, Tunesië of Libië maken ze deel uit van de illegale oppositie. Ook in landen waar ze niet buiten de wet zijn gesteld, treedt de regering vaak erg repressief tegen hen op. Ook al delen deze bewegingen dezelfde achtergrond en inspiratiebronnen, toch verschillen ze heel erg, door hun specifieke nationale agenda, maar ook in hun bekommernissen en hun visie op het gebruik van geweld.²

Het ontstaan van de Palestijnse Moslimbroeders

De doeleinden van de Palestijnse Moslimbroeders zijn ontleend aan de Egyptische moederorganisatie. Het belangrijkste doel is de islamisering van de maatschappij. In 1935 toerden twee moslimbroeders rond in het Britse mandaatgebied Palestina om de leer van al-Banna te verspreiden. Ze ontmoetten er ook Hajj Amin al-Husseini, de moefti van Jeruzalem.³ Hij wordt beschouwd als één van de oprichters van de Palestijnse *ikhwan*. Amin al-Husseini is een omstreden figuur omdat hij tijdens de Tweede Wereldoorlog de kant van de nazi's koos, in de hoop dat zij de Britten zouden verdrijven. Hiermee zadelde hij de Moslimbroeders op met een kwalijke reputatie.⁴

In 1946 werd de Palestijnse tak van de Moslimbroeders opgericht. Tot vóór 1948 bleef die kleinschalig. De Britse aanwezigheid en de spanningen met de zionistische beweging verhinderden de oprichting van een volwaardige afdeling. Op het terrein waren er wel radicale groeperingen die zich verzetten tegen de Britse mandaathouder. Eén daarvan was die van de sjeikh Izzedin al-Qassam, een religieuze leider die een *jihad*, of heilige oorlog, had uitgeroepen tegen de Britten. Al-Qassam zag dit niet enkel als een nationale strijd, maar als een religieuze oorlog tegen de bezetting van moslimlanden. De Britten doodden hem in 1935. Hiermee werd hij een van de eersten die stierf voor de Palestijnse zaak. Verscheidene van zijn volgelingen zetten zijn strijd verder. Ze gaven de aanzet tot de Arabische opstand van 1936-1939 die het land lamlegde. Later zou Hamas haar militaire vleugel, de Qassam-brigades, naar sjeikh al-Qassam vernoemen. Voor Hamas vormde die het voorbeeld van hoe een populaire beweging kon worden opgebouwd op basis van geloof, sociaal en politiek werk en wapens.⁵

De deelname van Moslimbroeders aan de eerste Arabisch-Israëliëse oorlog zette de beweging op de kaart. Ze had haar interesse voor de Palestijnse zaak getoond. De *Nakba*, of

catastrofe, zoals de Palestijnen de oorlog van 1948 benoemen, had het gebied grondig veranderd door het verlies van land en de ontheemding van 750.000 personen. De Moslimbroederschap zette zich sterk in voor de vluchtelingen, met name in de Gazastrook waar 200.000 Palestijnen heen vluchtten. De beweging nam de taak over van de *waqf*, het instituut dat bepaalde stukken land in de islamitische wereld vanuit caritatief perspectief beheert en instaat voor de zorg voor de armen. Het onvermogen van de *waqf* om de vluchtelingen te helpen, toonde de zwakheid van de traditionele islamitische instellingen. De *ikhwan* startten hun campagne om de 'harten en geesten' van de bevolking te veroveren. Ze zagen de minder strikte religieuze beleving als dé oorzaak voor de nederlaag met Israël. De terugkeer tot de islam, met zijn traditionele waarden werd vooropgesteld als een noodzaak voor nationale verlossing.⁶

De oorlog van 1948 had de Palestijnen verdeeld. Jordanië beheerde de Westoever en Oost-Jeruzalem, terwijl Egypte het mandaat over de Gazastrook had. Door de verschillende houding van Jordanië en Egypte en de andere socio-economische omstandigheden, ontwikkelden zich twee varianten van de Palestijnse tak van de Moslimbroeders. Gaza was grondig veranderd na de *Nakba*. De Moslimbroeders boden er een model voor sociale cohesie en legden er de basis voor wat later Hamas zou worden. Op de Westoever ontwikkelde zich een meer *mainstream*-afdeling van de Moslimbroeders die via de moskeeën en de scholen het religieuze-politieke gedachtegoed van Hassan al-Banna verspreidde. Het regime van de Jordaanse koning Hussein was de *ikhwan* relatief goed gezind en koos voor coöptatie, om de controle te behouden. De Moslimbroeders aanvaardden de autoriteit van de koning. Dit gedoogbeleid kwam geleidelijk aan onder druk door de geopolitieke en interne spanningen.

Ook al ontwikkelden beide afdelingen zich los van elkaar, toch deelden ze hun voorkeur voor de sociale strijd. De Moslimbroeders hielden zich afzijdig van de militaire strijd tegen Israël van de PLO. De nederlaag van 1967 met de bezetting van de Westoever, Oost-Jeruzalem, de Gazastrook, de Sinaïwoestijn en de Golanhoogte, luidde een ommekeer in. In de jaren vijftig en zestig beheerste nationalistische ideologieën en het marxistische gedachtegoed de Arabische wereld. In hun campagne tegen Israël zagen de PLO-leiders en de bevolking geen heil in de islam. Maar na 1967 bleek dat ook het nationalisme en de marxistische aanpak hadden gefaald. Langzamerhand werd de islam toch een factor voor mobilisering. De islamitische bewegingen startten, gesterkt door Iraanse revolutie in 1979, hun opmars. Tegelijkertijd begon de Palestijnse nationale beweging aan haar neergang.⁷

De Moslimbroeders veroveren hun plaats in de maatschappij

De doelstelling van de Moslimbroeders was de transformatie van de maatschappij door de vorming van de goede Palestijnse moslim. De *ikhwan* hadden zowel op de Westoever als in Gaza islamitische organisaties, zonder politieke dimensie, opgericht. De

2 Kepel G. (2009), *The Brotherhood in the Salafist Universe, Current Trend in Islamist Ideology*, Volume 6, Hudson Institute.

3 Hroub K. (2006), *Hamas, A Beginner's Guide*, Pluto Press, London, pp. 5-8.

4 Milton-Edward B., Farell S. (2010), *Hamas, The Islamic Resistance Movement*, Polity Press, Cambridge, pp. 32-33.

5 Milton-Edward B., Farell S. (2010), *Hamas, The Islamic Resistance Movement*, Polity Press, Cambridge, pp. 19-21.

6 Caridi P. (2010), *Hamas : From Resistance To Government ?*, Passia, pp. 37-39.

7 Hroub K. (2006), *Hamas, A Beginner's Guide*, Pluto Press, London, p. 6.

Israëlsche overheid gedoogde die en gaf ze vergunningen. Ook de *al-mujamma' al-islami*, het islamitisch centrum, van sjeikh Yassin kreeg in 1978 een vergunning.

Dit gedoogbeleid dat Israël tot 1989 hanteerde, ligt aan de basis van de wijdverbreide stelling dat Israël mee verantwoordelijk was voor de oprichting van Hamas. De werkelijkheid is gecompliceerder. Israëls welwillende houding tegenover islamitische organisaties was een uiting van zijn verdeel- en heerspolitiek. Door de conservatieve organisaties te stimuleren, hoopte het de aantrekkingskracht van de progressieve nationale bevrijdingsbeweging te ondermijnen. Volgens veel analisten sprong Israël opportunistisch om met het succes van organisaties zoals de *mujamma'*.

De islamitische beweging maakte hier gebruik van om haar positie te versterken en de strijd met de seculiere organisaties aan te gaan. Sjeikh Yassin en zijn volgelingen merkten dat die organisaties veel invloed hadden op de jeugd. Daarom richtten ze hun inspanningen op jongeren, en met name in de vluchtelingenkampen. Tegen het begin van de jaren tachtig stond de *mujamma'* bekend om de strijd tegen de PLO. Lokale ziekenhuizen, scholen, professionele verenigingen en andere bewegingen die eerder aanleunden bij de PLO, werden hun doelwit voor aanvallen. Via de universiteiten, een goede voedingsbodem voor de nieuwe politieke islam, versterkte de *mujamma'* zijn aanhang. Een nieuwe elite, waaruit een groot deel van het kader van Hamas stamt, werd hier gevormd.

Tegelijkertijd ontstonden er in de jaren tachtig radicalere islamistische bewegingen. In het zuiden van de Gazastrook waren er salafistische groeperingen actief. De salafisten zijn geïnspireerd door de wahabistische leer in Saoedi-Arabië. Die stelt dat moslims zich strikt moeten houden aan de originele beginselen van de islam, daterend uit de zevende eeuw. Om westerse invloeden uit de maatschappij te bannen vielen de salafisten cafés, cinema's en videotheken aan. In 1982 ontstond ook een andere radicale organisatie die zich de Islamitische Jihad noemde. De Islamitische Jihad brak met de traditie van islamitische organisaties om zich te beperken tot de vorming van de eigen maatschappij en richtte zich met geweld tegen Israël.

De aanslagen van de Islamitische Jihad deed de Moslimbroeders twijfelen aan hun overtuiging om uit het gewapende verzet tegen Israël te blijven. Maar uiteindelijk was het vooral de verzwakking van de PLO, na de uitdrijving uit Libanon in 1982, die de Moslimbroeders de confrontatie met Israël deed aangaan. De vraag die velen bezighield, was hoe een nieuwe verzetsbeweging uit te bouwen zonder financiële steun van de Arabische landen. De PLO was hier immers sterk afhankelijk van en dat wilden de Moslimbroeders vermijden. Ondertussen organiseerden Palestijnse *ikhwan* in de diaspora, in het bijzonder in de Golfstaten zoals Koeweit, zich steeds meer. Die factoren zorgden tussen 1983 en 1987 voor de transformatie van de Moslimbroeders van een sociaal-religieuze organisatie naar een verzetsbeweging met een politiek programma en leiderschap.⁸

DE OPRICHTING VAN HAMAS

De eerste *intifada*: de *raison d'être* van Hamas

Hamas, het acroniem van *haraka al-muqawama al-islamiyya*, de islamitische verzetsbeweging, brengt haar bestaansreden terug tot de *intifada*. Haar evolutie was een direct resultaat van haar deelname aan de Palestijnse volksopstand, via gewapende acties van de militaire vleugel, de ontwikkeling van politiek leiderschap en sociale acties. Toen de *intifada* op 8 december 1987 uitbrak, wilden de Moslimbroeders niet langer aan de zijlijn blijven staan. Op 9 december richtten de politieke leiders sjeikh Yassin, Abdul Aziz al-Rantisi, Saleh Shehadah, Muhammad Shama'ah, Isa al-Nashar, Adbdul Fattah Dukhan en Ibrahim al-Yazuri, Hamas op.⁹

De oprichting van Hamas gebeurde tijdens een periode van sterke nationale eenheid in de Palestijnse rangen. De verschillende partijen werkten samen en organiseerden zich in het *Unified National Leadership of the Uprising* (UNLU). Hamas weigerde zich erbij aan te sluiten en samen te werken met de seculiere krachten en communisten. Ze daagde de UNLU uit in het leiderschap van de opstand met rivaliserende standpunten, stakingen en betogingen. In het begin liet Israël Hamas relatief ongestoord, ook al riep de beweging op tot de gewapende strijd tegen Israël. Daardoor kon Hamas groeien.

Maar in het begin van de jaren negentig riep Israël Hamas tot vijand uit. Ook de spanningen met de PLO - en met name met Fatah - namen toe. Het kwam vaak tot gewapende schermutselingen tussen beide groeperingen. Hun standpunten over de *intifada* en Israël liepen erg uiteen. De PLO gaf de gewapende strijd tegen Israël in 1988 op en aanvaardde de tweestatenoplossing, met een Palestijnse staat binnen de grenzen van vóór 1967. In 1991 startten ook voorzichtige vredesgesprekken in Madrid. Hamas verketterde de impliciete erkenning van Israël. Pogingen tot verzoening en de integratie van Hamas in de PLO draaiden op niets uit. Hamas stelde een onmogelijke eis: ze wilde 40 à 50 procent van de zetels in de Palestijnse Nationale Raad, het 'wetgevende' orgaan van de PLO.¹⁰

Hamas zette haar eigen koers verder, met een sterke verwevenheid van sociale en politieke actie. Politiek ontwikkelde Hamas een nationalistische visie in een religieus discours. Haar standpunten liggen vast in politieke memoranda en persberichten en het oudere, antisemitische handvest dat pleit voor de bevrijding van 'historisch Palestina'. Het handvest, dat in 1988 door een leraar werd geschreven, werd nooit herroepen. Tegenstanders van Hamas tillen terecht zwaar aan het Handvest. Ze zien er een bewijs in dat Hamas geen afstand kan nemen van zijn antisemitische en fundamentalistische agenda. Binnen Hamas gaan er steeds meer stemmen op om dat document aan te passen

8 Caridi P. (2010), *Hamas : From Resistance To Government ?*, Passia, pp. 48-59.

9 Hroub K. (2006), *Hamas, A Beginner's Guide*, Pluto Press, London, p. 13.

10 Milton-Edward B., Farrell S. (2010), *Hamas, The Islamic Resistance Movement*, Polity Press, Cambridge, pp. 54-55.

omdat het een anomalie is en niet representatief is voor de visie van Hamas.¹¹

Vanaf het midden van de jaren negentig ontwikkelde Hamas immers een minder doctrinaire politieke visie, met toenemende aandacht voor de bezetting en hoe die te beëindigen. Deze verandering van focus heeft te maken met de Oslo-akkoorden van 1993 en de steun van de Palestijnse publieke opinie voor een vredesakkoord met Israël. De militaire strijd tegen Israël kende minder aanhang bij de bevolking.¹² Toch stond Hamas niet alleen met haar kritiek op het vredesproces. Vele Palestijnen beschouwden de Oslo-akkoorden als een overwinning voor Israël en twijfelden aan zijn intentie om mee te stappen in de 'land voor vrede'-formule. Ze vreesden dat Israël zijn controle op het terrein zou versterken. De Palestijns-Amerikaanse intellectueel Edward Said sprak zelfs over het Palestijnse equivalent van het verdrag van Versailles, een overgave die de verliezer moest aanvaarden.¹³ De uitkomst van Oslo was de consolidatie van de macht bij de PLO.

De uitbouw van een sociaal en islamitisch programma

Het succes van Hamas zou altijd omgekeerd evenredig blijken met het succes van de vredesonderhandelingen. Daarom plooide Hamas zich tijdens het begin van het vredesproces nog meer terug op de uitbouw van haar sociaal netwerk. Ze probeerde haar islamitische agenda binnen de maatschappij te versterken en mensen te mobiliseren.¹⁴ De *mujamma'* bleef verantwoordelijk voor de *da'awa*, socio-religieuze mobilisatie via onderwijs, ziekenzorg en liefdadigheid. Hamas probeerde steun in de eigen maatschappij te vergroten. De nabijheid tot de bevolking bleek een sterke troef.

Het netwerk van islamitische weldadigheidsorganisaties had zich langzaam uitgebreid. Behoeftige families zouden zich er vaker toe wenden dan tot andere organisaties. De islamitische organisaties maakten geen onderscheid op basis van politieke voorkeur bij de voorziening van sociale diensten. Ze vulden de afwezigheid van de publieke sector in domeinen als onderwijs en gezondheid op, ook na de oprichting van de Palestijnse Autoriteit in 1994. Een veelgehoorde stelling is dat het gros van deze organisaties rechtstreeks aan Hamas gekoppeld is en dat ze gebruikt worden voor politieke indoctrinatie en militaire rekrutering. Hamas ontkent dit. Ook al hebben vele islamitische organisaties geen rechtstreekse politieke linken, toch hebben ze de positie van Hamas tijdens de eerste *intifada* versterkt.

Hamas ijverde ook in toenemende mate voor de verspreiding van de conservatieve kledings- en gedragscode. Zo startte de beweging in 1988 de eerste campagne voor de hoofddoek, de *hijab*. De

seculiere en nationalistische partijen protesteerden hier niet tegen. Pas in 1989 zou het leiderschap van de *intifada* hier afstand van nemen en de *hijab* van de politieke agenda proberen te halen. Maar de trend naar de islamisering van de maatschappij werd hiermee niet tegengegaan.¹⁵

Eén van de meest controversiële kwesties binnen de Palestijnse maatschappij, was juist die drang tot islamisering. Ook al beweerden Hamasleiders dat ze afzien van dwang, hun wens om religieuze en morele codes op te leggen, stuitte op veel weerstand. Hoe sterker de beweging werd, hoe meer ze haar sociale en religieuze idealen wilde opleggen. In de Gazastrook, waar de macht van Hamas op snelle tijd enorm groeide, ontstond er duidelijk een sfeer van intimidatie, met name tegen vrouwen.

Zoals andere islamitische organisaties, ontwikkelde Hamas een conservatieve visie op vrouwen. Nochtans zijn er veel vrouwen actief binnen de geledingen van de organisatie, afgezien van de politieke top. Bij verkiezingen, zetten vrouwelijke activisten zich massaal in om andere vrouwen te bereiken en te overtuigen. Vrouwen waren ook de sleutel voor de verkiezingsoverwinning in 2006. Toch bestaat bij veel leden van Hamas de overtuiging dat vrouwen voornamelijk het huishouden moeten bestieren. Ze benadrukken dat dit hun voorkeur wegdraagt, maar dat dit geen dictaat is.¹⁶

De toenemende militarisering: zelfmoordaanslagen en de tweede *intifada*

Vanaf 1987 ontpopte Hamas zich ook tot een gewapende groepering die geweld gebruikt tegen Israëlische soldaten. Na een incident in Hebron in 1994, waarbij een Israëlische kolonist 29 Palestijnen doodde, besloot Hamas niet alleen militaire doelwitten maar ook burgers aan te vallen. Vanaf dat moment startte de militaire vleugel met zelfmoordaanslagen in Israël. De Tamiltijgers in Sri Lanka en Hezbollah in Libanon waren reeds eerder met deze tactiek gestart. Hoewel het concept van martelarenschap niet exclusief bij islamistische organisaties bestaat, ontwikkelde de fusie tussen godsdienst en gewapend verzet zich hier sterk, met de zelfmoordaanslagen als meest extreme uitwas.

In 1995 en 1996 pleegde de groepering tientallen zelfmoordaanslagen. Het doel was terreur en angst te zaaien in de Israëlische maatschappij en zo de vredesgesprekken te ondermijnen. Hiermee droeg Hamas rechtstreeks bij tot de overwinning van Benjamin Netanyahu in 1996. Hamas wilde het politieke proces verstoren. Dat was de reden waarom ze de eerste Palestijnse parlementsverkiezingen in 1996 boycotte, ook al stond ze in principe achter verkiezingen. De leiders waren bereid de prijs van politieke marginalisatie te betalen en waren ervan overtuigd dat Hamas daar sterker uit zouden komen.

In de tweede *intifada*, die in 2000 startte en gedomineerd werd door gewapende organisaties, lanceerde de militaire vleugel

11 Zie ook 3.3 1ste en 2de paragraaf.

12 Roy S. (2003), *Hamas and the Transformation of Political Islam in Palestine*, Current History, pp. 13-20.

13 Milton-Edward B., Farell S. (2010), *Hamas, The Islamic Resistance Movement*, Polity Press, Cambridge, pp. 59.

14 Roy S. (2003), *Hamas and the Transformation of Political Islam in Palestine*, Current History, pp. 13-20.

15 Caridi P. (2010), *Hamas, The Islamic Resistance Movement*, Passia, p. 90.

16 Hroub K. (2006), *Hamas, A Beginner's Guide*, Pluto Press, London, pp. 76-78.

een grootschalige terreurcampagne, gekenmerkt door de zelfmoordaanslagen. De *al-Aqsa*-brigades, de gewapende vleugel van Fatah, startte ook met zelfmoordaanslagen. Tussen 2000 en 2005 pleegden Palestijnse gewapende groeperingen, waaronder Hamas, bijna 150 zelfmoordaanslagen.¹⁷ De militarisering van de opstand marginaliseerde het middenveld en de oudere generatie van PLO-leiders. Fatah boette aan populariteit in, door het uitblijven van vrede en de internationale isolatie van de Palestijnse Autoriteit, die de rekening moest betalen voor de terreurcampagne. De Verenigde Staten en Israël pleitten openlijk voor een regimeverandering en zagen Yasser Arafat als een obstakel.¹⁸ Hamas kreeg meer aanhang bij een bredere laag van de steeds wanhopiger wordende bevolking en cultiveerde de cultuur van martelaarschap in de Palestijnse maatschappij.

De visie van Hamas en andere gewapende groeperingen die aanslagen plegen, impliceert in hun ogen dat ze het recht hebben om zich te verzetten tegen een bezetter. Bovendien beschouwen ze alle Israëlische burgers als soldaten omdat die elk jaar reservedienst doen in het leger. Daardoor vervalt volgens Hamas het onderscheid tussen strijder en burger. Volgens het internationaal humanitair recht moeten de Palestijnse gewapende groeperingen, net als Israël, afzien van geweld tegen burgers en hen te allen tijde geweld besparen.

Hamas gelooft dat de militaire confrontatie met Israël de kost van de bezetting te hoog zal maken voor het Israëlische publiek. De militaire vleugel spiegelt zich hierbij aan Hezbollah, dat jarenlang de strijd aanging met het Israëlische leger in Zuid-Libanon. Die 'verzetsstrategie' resulteerde, samen met de hoge kostprijs van de bezetting en het beperkte strategische voordeel voor Israël, uiteindelijk in Israëls terugtrekking uit Libanon in 2000. Hezbollah eiste onmiddellijk de overwinning op. Toen voormalig Israëlisch premier Sharon in 2004 zijn plan voor de unilaterale terugtrekking uit de Gazastrook en enkele nederzettingen op de Westoever bekendmaakte, eiste Hamas ook daarvoor het krediet op.

De aanslagen verstoorden het leven in Israël ernstig en gaven de burgers een permanent gevoel van onveiligheid. Voor de meeste Israëli's het ultieme bewijs dat de Palestijnen geen vrede wilden. De Israëlische overheid vergelijkt sinds 11 september 2001 de dreiging die van Hamas en de islamitische gewapende groeperingen uitgaat, graag met de dreiging die *al-Qa'ida* vormt voor het Westen. Als reactie op de terreuraanslagen, versterkte Israël zijn controle op de Palestijnse gebieden en verhoogde het zijn veiligheidsmaatregelen. Veel van die maatregelen zoals de standrechtelijke executies van Hamasleiders en de bouw van de Muur in de Palestijnse gebieden zijn omstreden omdat ze het internationaal recht schenden.

DE MOEIZAME TRANSFORMATIE TOT EEN POLITIEKE SPELER

Diplomatie en een staakt-het-vuren zijn niet langer taboe

De Palestijnse bevolking betaalde een zware prijs voor het geweld van de gewapende groeperingen. Israël had de grote Palestijnse steden herbezet en gebruikte extreem geweld tegen de burgerbevolking. Israëlische politici rechtvaardigden de Muur als een noodzaak om de terreuraanvallen te verhinderen, ze wilden immers niet machteloos overkomen in de confrontatie met gewapende groeperingen als Hamas. Israël wilde de aanstokers van de aanslagen straffen en de beweging uitschakelen. Israëls aanvallen verzwakten Hamas. Tussen 2002 en 2005 doodde het verschillende Hamasleiders: Salah Sehehadah, Ibrahim al-Maqadmeh, Isma'il Abu Shanab, Sjeikh Yassin, Abdel Aziz Rantisi. Isma'il Haniyyeh, die bekend stond als een gematigd figuur, werd het nieuwe gezicht van Hamas.

In diezelfde periode onderhandelden Hamasleiders over een staakt-het-vuren met Israël en zette de beweging de stap naar de politieke scène. Tegelijkertijd pleegde de gewapende vleugel tientallen aanslagen. De politieke leiders beseften dat Hamas zich in een impasse bevond. Na de aanslagen van 11 september 2001 stond de internationale gemeenschap nog kritischer tegenover Hamas. Hamas wilde zich duidelijk distantiëren van de globale jihadistische agenda van *al-Qa'ida*. De leiders benadrukten dat Hamas een nationale strijd voerde en dat ze in staat was tot compromissen. De groeiende internationale isolatie, gecombineerd met de diplomatieke inspanningen om de Routekaart naar vrede te lanceren, noopten Hamas ertoe een wapenstilstand te overwegen. Dit was ondenkbaar in het begin van de *intifada*, toen Hamas alle diplomatieke inspanningen om tot een oplossing van het conflict te komen, categorisch verwierp.

Toen Hamas besepte dat de Routekaart internationaal gedragen werd en de Palestijnse opinie positief stond tegenover een wapenstilstand, kondigde ze in juni 2003 een unilateraal bestand aan. De beweging wilde haar achterban geruststellen dat ze de militaire strijd tegen Israël niet opgaf. Daarom greep ze terug naar het concept van de *hudna*. Dat dateert uit de islamitische oorlogen en werd zowel door de profeet Mohammed als door latere heersers gehanteerd. Het is een akkoord van beperkte duur om de vijandigheden te staken, en geen vredesakkoord met toegevingen. Sjeikh Yassin gebruikte het in de jaren negentig om aan te tonen dat Hamas de tweestatenoplossing wil aanvaarden zonder Israël te erkennen of het recht op te geven om in de toekomst 'geheel Palestina' op te eisen. Hiermee onderstreepte Hamas dat ze niet bereid is tot een onbeperkte wapenstilstand, zoals de PLO. In 2003 vulde Hamas de *hudna* beperkter in, en eiste ze het einde van geweld tegen Palestijnen en de vrijlating van de gevangenen. Ze gebruikte de *hudna* hier als interimoplossing om de andere interimoplossing (de tweestatenoplossing) te bekomen.¹⁹

17 Milton-Edward B., Farrell S. (2010), *Hamas, The Islamic Resistance Movement*, Polity Press, Cambridge, pp. 144-145.

18 Roy S. (2003), *Hamas and the Transformation of Political Islam in Palestine*, Current History, pp.13-20.

19 Wagemakers J. (2010), *Legitimizing Pragmatism: Hamas' Framing Efforts from Militancy to Moderation and Back?*, Terrorism and Political Violence, Routledge, London, 22:3, pp. 357-377.

Een ongecoördineerde zelfmoordaanslag in Israël maakte een einde aan dit bestand. Israël doodde de architect van het bestand Isma'il Abu Shanab en doodde de daaropvolgende maanden verschillende militaire leiders. Hamas riep opnieuw op tot geweld en stelde dat de keuze voor het verzet de enige strategische keuze is voor de Palestijnen. Hierna volgde een periode van politieke en financiële sancties. De Palestijnse Autoriteit bevroor bankrekeningen van verschillende islamitische organisaties. De Europese Unie zette in 2003 ook de politieke vleugel van Hamas, en niet alleen de militaire vleugel, op de lijst met terroristische organisaties. Ook regionaal waren er spanningen. Tegen 2005 schroefden de Arabische en islamitische landen, met uitzondering van Iran, hun steun aan Hamas terug.²⁰

Israëls toenemende militaire operaties in de Gazastrook, de diplomatieke onderhandelingen na de dood van Arafat in 2004 en de wens van een groot deel van de Palestijnse bevolking om het geweld te staken, noopten Hamas tot een nieuw bestand. De leiders hadden zich categorisch verzet tegen een nieuwe unilaterale *hudna* en wilden geen gezichtsverlies lijden.²¹ Daarom verbond Hamas zich in 2005 bij een inter-Palestijnse dialoog in Caïro tot een *tahdiyya*, een periode van kalmte of een tijdelijk bestand. Hamas rechtvaardigde dit bestand tegenover de achterban met de voordelen die een bestand bood. Nu kon ze van Israël ook iets in ruil vragen, namelijk het einde aan de aanvallen tegen de leiders. Ook al zwoer Hamas de zelfmoordaanslagen nooit publiek af, de gewapende vleugel zou geen aanslagen meer plegen in Israël. De gewapende vleugel vuurde vanuit de Gazastrook wel nog raketten af op Israël.²² Toch zou het geweld tussen de gewapende groeperingen en Israël in deze periode sterk afnemen, in vergelijking met de intifada.

Bij beide bestanden werd Hamas gedreven door de overtuiging dat politieke insluiting lonend zou zijn. Voor Hamas was de voorkeur van de bevolking die een einde van het geweld wou, doorslaggevend. Het vooruitzicht van deelname aan het politieke proces was niet langer ondenkbaar, zoals in de jaren negentig. Het politieke landschap in de Palestijnse gebieden was immers grondig veranderd. Met de dood van de iconische leider Yasser Arafat in 2004 was Fatah haar sterkste troef kwijt. De weinig charismatische Mahmoud Abbas had de presidentsverkiezingen in 2005 gewonnen. Voor de eerste keer stond Hamas in de peilingen echter bijna even sterk als Fatah.

De gematigde strekking binnen Hamas overtuigde de *hardliners* dat dit het moment voor politieke deelname was. Ze meenden dat een compromis over het verzet nodig was om marginalisatie te vermijden.²³ Voor vele waarnemers is die ideologische

Hamas: prille politieke speler in een verwoeste arena (Foto: Koen De Groof)

gematigdheid een teken dat Hamas tot verandering in staat is. Het zou ook niet louter om een tactische zet gaan, maar getuigen van een langetermijnverandering. Israëlsch professor en voormalig onderhandelaar Menachem Klein gewaagt zelfs van een metamorfose en haalt hiervoor de woorden van *hardliner* Mahmud al-Zahar aan, die stelt dat hij bereid zou zijn het handvest te herzien. Menachem stelt dat Hamas begrijpt dat het niet kan toetreden tot de internationale arena als ze de spelregels negeert. Daarom wil het de diplomatische weg bewandelen, zonder te verzaken aan haar religieuze ideologie.²⁴ Ook voormalig Mossadchef Ephraim Halevy meent dat Hamas een rationele speler is die een transformatie onderging omdat haar ideologische doel niet haalbaar is.²⁵

Naar de stembus

Net als andere gewapende groeperingen, zoals de *Irish Republic Army* (IRA) in Noord-Ierland, Hezbollah in Libanon, maar ook de oprichters van het huidige Israël, zoals de Sterngroep, besloot Hamas de stap van terreurbeweging naar politieke speler te zetten. Hamas wilde haar populariteit verzilveren door deelname aan gemeenteraadsverkiezingen in 2005 en parlementsverkiezingen in 2006. Ook stelde ze voor zich aan te sluiten bij de PLO. Drie fundamentele beslissingen voor een beweging die steeds had geweigerd deel te nemen aan verkiezingen omdat die gekaderd waren in het vredesproces en de erkenning van Israël zouden betekenen.

20 Usher G. (2005), *The New Hamas: Between Resistance and Participation*, Middle East Report Online, www.merip.org.

21 Wagemakers J. (2010), *Legitimizing Pragmatism: Hamas' Framing Efforts from Militancy to Moderation and Back?*, Terrorism and Political Violence, Routledge, London, 22:3, pp. 357-377.

22 Milton-Edward B., Farell S. (2010), *Hamas, The Islamic Resistance Movement*, Polity Press, Cambridge, pp. 108-109.

23 Gunning J. (2008), *Hamas: Talk To Them*, Open Democracy, www.opendemocracy.net.

24 Klein M. (2007), *Hamas in Power*, Middle East Journal, volume 61, No3, pp. 443-458.

25 Gerges F. (2010), *The Transformation of Hamas*, The Nation, <http://www.thenation.com/article/transformation-hamas>.

Waarnemers gingen ervan uit dat de opvolgers van Yasser Arafat zijn lijn verder zouden zetten en de Palestijnse Autoriteit zouden blijven domineren. In tegenstelling tot Yasser Arafat, weigerde president Abbas verkiezingen tegen te houden. Hij ging ervan uit dat Hamas zou deelnemen zonder te winnen. Niemand, ook de leiders binnen Hamas niet, hield rekening met het scenario dat Hamas kon winnen. Het doel van Hamas was in het parlement te zetelen en oppositie tegen Fatah te voeren. De partij wilde zich vooral op interne zaken concentreren.²⁶ In de lokale verkiezingen in 2005 had Hamas echter al de meerderheid behaald in 48 gemeentes, en hinkte ze niet ver meer achter op Fatah, die in 56 gemeentes had gewonnen. Dat had een waarschuwing moeten zijn voor Fatah dat haar macht tanende was.²⁷

Door haar deelname aan het politieke spel, schudde Hamas de kaarten grondig door elkaar. De boosheid over de mateloze corruptie, het nepotisme en het autocratische bestuur van de door Fatah geleide Palestijnse Autoriteit en de aanhoudende bezetting leefde nog nooit zo sterk bij de Palestijnse kiezers als in 2006. Het toenemende geweld van het Israëlijs leger, de mislukte Palestijnse staatsopbouw, en het falen van het vredesproces resulteerden in de verkiezingsoverwinning van Hamas, met 65 procent van de stemmen. De traditionele aanhang van Hamas wordt geschat op 30 à 40 procent. De extra stemmen die ze binnenhaalde, zijn dus vooral te wijten aan het failliet van de Palestijnse bevrijdingsorganisatie en de mislukking van het vredesproces.

Hamas had zich altijd verzet tegen de PLO. Ze verwierp het seculiere karakter van de koepel en de toegevingen die ze gedaan had tegenover Israël. De PLO was zich bewust van de bedreiging die Hamas vormde en had toenaderingsgesprekken in 2005 opgestart. Doel was de koepel te hervormen zodat Hamas kon toetreden. Na haar verkiezingsoverwinning stuurde Hamas een dubbelzinnig signaal. Enerzijds weigerden de leiders nog altijd de PLO te erkennen als de enige legitieme vertegenwoordiger van het Palestijnse volk. Anderzijds zetten ze de deur open voor een regering van nationale eenheid. Geen enkele partij ging hierop in.²⁸ Het was problematisch dat Hamas onmiddellijk in de regering stapte zonder eerst als oppositiepartij te zetelen.

Dubbelzinnige signalen over verzet en vrede met Israël

De beslissing om een politieke speler te worden, zadelde Hamas op met de verantwoordelijkheid om haar visie op Israël duidelijker te bepalen. Hamas kon niet langer het vredesproces verstoren, maar moest nu mee de koers bepalen. Met het oog daarop schreven de ideologen twee belangrijke documenten: de campagnetekst voor de lijst 'Verandering en hervorming' en het regeringsplatform van premier Isma'ïl Haniyyeh. Volgens

waarnemers tonen die documenten aan dat een nieuw en pragmatischer Hamas is opgestaan.²⁹ De partij weigert echter officieel afstand van het handvest te nemen, ook al verwijzen de meeste Hamasleiders naar het politieke programma van 2006 als hét relevante politieke document.³⁰

In het campagneprogramma lichtte Hamas toe waarom ze nu wel deelnam aan de verkiezingen: "Zij vinden plaats binnen een alomvattend programma voor de bevrijding van Palestina, de terugkeer van de Palestijnen naar hun land, en de oprichting van een Palestijnse staat met Jeruzalem als zijn hoofdstad." De partij hield vast aan het verzet maar sprak niet meer over 'de vernietiging van Israël'. De focus was het einde van de bezetting. Het document verwijst wel nog naar het handvest en stelt dat 'historisch Palestina' deel uitmaakt van de Arabische en moslimlanden en toebehoort aan het Palestijnse volk. Hiermee maakte Hamas duidelijk dat de beweging als dusdanig geen komaf wil maken met haar doelstelling om historisch Palestina te bevrijden. Hiermee zond ze een dubbelzinnig signaal: aanvaardde ze de tweestatenoplossing of hield ze vast aan de bevrijding van historisch Palestina?

Op 27 maart 2006 presenteerde premier Haniyyeh zijn regeringsverklaring aan het nieuw verkozen parlement. Met een eerder gematigde toon wilde hij de internationale gemeenschap, en met name het Westen, geruststellen. Zo verwijst het document naar het internationaal recht en is de parameter de tweestatenoplossing. Ook stelde Haniyyeh dat zijn regering zal handelen volgens de Palestijnse basiswet, die tot stand kwam binnen het vredesproces. Hiermee zwakte Hamas haar verzet tegen de Oslo-akkoorden af en wou ze te kennen geven een pragmatische speler te zijn.³¹

Veel waarnemers vragen zich af of de beweging aan politiek deed om haar wapens te kunnen houden, eerder dan er afstand van te doen. Premier Haniyyeh verklaarde dat het voorbarig zou zijn om de militaire strijd op te geven na de verkiezingsoverwinning in 2006. De combinatie van politiek en verzet, of terreur, zou echter onmogelijk blijken. Hamas zocht naar een oplossing zonder te verzaken aan de ultieme doelstelling: de oprichting van een islamitische staat in historisch Palestina. Hamasleiders weigerden hier afstand van te doen, en stuurden tegelijkertijd het signaal uit Israël impliciet te willen erkennen. Hiermee stonden ze voor de moeilijke, zometertijd onmogelijke, uitdaging om het onverzorgbare te rijmen: verzet en vrede met Israël.

De partij herhaalde haar aanbod voor een *hudna* met Israël voor twintig jaar. Dit in ruil voor de oprichting van een onafhankelijke staat in de bezette Palestijnse gebieden. Zo herhaalde de in Syrië gevestigde leider Khaled Meshal, die *de facto* het politieke

26 Klein M. (2007), *Hamas in Power*, Middle East Journal, volume 61, No3, pp. 443-458.

27 Milton-Edward B., Farell S. (2010), *Hamas, The Islamic Resistance Movement*, Polity Press, Cambridge, p. 239.

28 Hroub K. (2006), *Hamas, A Beginner's Guide*, Pluto Press, London, pp. 79-87.

29 Hroub K. (2006), *Hamas, A Beginner's Guide*, Pluto Press, London, pp. 139-152.

30 Milton-Edward B., Farell S. (2010), *Hamas, The Islamic Resistance Movement*, Polity Press, Cambridge, p. 2-14.

31 Hroub K. (2006), *Hamas, A Beginner's Guide*, Pluto Press, London, pp. 139-152.

leiderschap overnam na de dood van spirituele leider sjeikh Yassin, in een gesprek met voormalig Amerikaans president Carter in 2008 het voorstel voor *hudna*: "We zijn voor een staat op basis van de grenzen van 1967, gebaseerd op een wapenstilstand op lange termijn."³² Hij gaf te kennen dat Hamas een akkoord tussen Israël en de Palestijnse Autoriteit zou aanvaarden. Meshal koppelde voorwaarden aan de *hudna*, zoals het recht op terugkeer van de vluchtelingen, de ontmanteling van de nederzettingen en Oost-Jeruzalem als hoofdstad van de Palestijnse staat. Israël weigerde resoluut over het voorstel te praten, onder meer omdat het recht op terugkeer van de vluchtelingen onbespreekbaar is voor Israël. Het stelde ook dat Hamas niet ernstig is en die periode zou gebruiken om zich te versterken en te bewapenen.

Sinds de verkiezingen schipperde Hamas voortdurend tussen haar identiteit als verzetsbeweging en als politieke partij. Om een evenwicht te vinden tussen de harde verklaringen en posities over Israël en de noodzaak om pragmatisch te zijn, maakte ze een onderscheid tussen de brede beweging en de regering. Na de verkiezingsoverwinning in 2006, maakte Hamas bekend dat ze via een nationaal referendum wilde peilen naar de visie van het volk over onderhandelingen. Mocht dit plaatsvinden, zou Hamas zich neerleggen bij het resultaat.

De internationale gemeenschap is niet overtuigd

De Verenigde Staten stonden sinds de start van de zelfmoordaanslagen vijandig tegenover Hamas. Ze namen de visie van Israël over, namelijk dat er met Hamas niet te praten valt. Washington zag geen rol voor Hamas, en oefende druk uit op de Palestijnse Autoriteit om Hamas te vervolgen en de militaire vleugel op te doeken. In de VS zelf werden verschillende islamitische en Palestijnse organisaties die ervan beschuldigd werden Hamas te sponsoren, aan banden gelegd. In de nasleep van de aanvallen van 11 september 2001 oefenden de VS ook druk uit op de Europese Unie om Hamas te isoleren en de politieke vleugel op de lijst van terroristische organisaties te plaatsen. Concreet zouden Hamasleden en -leiders niet langer in Europa kunnen rondreizen. Maar dit hield ook in dat Europese diplomaten en politici geen officieel contact met Hamas meer konden hebben.

Na de vorming van een Hamasregering in maart 2006, legde het Kwartet (de VS, de VN, de EU en de Russische Federatie) drie voorwaarden op aan Hamas. Het moest Israël erkennen, de eerdere akkoorden tussen de PLO en Israël aanvaarden en het geweld afzweren. Zoniet zou de internationale gemeenschap de regering isoleren. Zo hief de EU zijn directe budgethulp aan de nieuwe Palestijnse Autoriteit op en ontwikkelde het een kanaal om indirecte hulp te leveren aan de Palestijnse instellingen en de bevolking. De directe hulp – en dan alleen aan de Westoever – werd pas hervat na de vorming van een noodregering zonder Hamas, onder leiding van Salam Fayyad in september 2007.³³

Waarnemers zoals Henry Siegman zijn erg kritisch over deze voorwaarden en stellen dat er geen reden is om hieraan vast te houden omdat ze engagement met Hamas onmogelijk maken. President Obama legt ook geen gelijkaardige voorwaarden op aan de Taliban in Afghanistan.³⁴ Vele waarnemers zijn het erover eens dat de doelstelling het stoppen van het geweld moet zijn, en dat dit een legitieme voorwaarde is. Het Kwartet moet dan wel consequent zijn en diezelfde voorwaarde opleggen aan Israël. Hamas moet gestimuleerd worden om het politieke proces niet langer te verstoren met geweld, maar een verantwoordelijke politieke speler te zijn die zich houdt aan basisregels van het internationaal recht.

In Syrië gevestigde Hamasleider
Khaled Meshal (©foto: Trango – CC)

Door de boycot van het Kwartet ging Hamas op zoek naar nieuwe partnerschappen. Na de overwinning van Hamas in 2006 profileerde Iran zich uitdrukkelijk als een bondgenoot, ook al bestonden er reeds banden sinds de jaren tachtig. In zijn streven om een nieuwe regionale grootmacht te zijn, steunde het niet langer alleen Syrië en Hezbollah in Libanon, maar ook een soennitische organisatie als Hamas. Iran levert financiële en militaire steun aan Hamas om een indirecte oorlog met Israël te voeren en nieuwe machtsevenwichten te creëren.³⁵

32 Barak R. (2008), *Meshal Offers 10 years Truce for Palestinian State on '67 Borders*, Ha'aretz, www.haaretz.com/.../meshal-offers-10-year-truce-for-palestinian-state-on-67-borders-1.244339_.

33 Hroub K. (2006), *Hamas, A Beginner's Guide*, Pluto Press, London, pp. 110-115.

34 Siegman H. (2010), *US Hamas Policy Blocks Middle East Peace*, Norwegian peace building center, No. 8, p 5, <http://www.peacebuilding.no/eng/Publications/Noref-Reports2/US-Hamas-policy-blocks-Middle-East-peace>.

35 Wurmser M. (2007), *The Iran-Hamas Alliance*, In Focus Quarterly, Hudson Institute, http://mes.hudson.org/index.cfm?fuseaction=publication_details&id=5167.

DE GAZASTROOK ONDER CONTROLE VAN HAMAS

Burgeroorlog en oorlog in de Gazastrook

Hoewel Fatah en Hamas elkaar altijd bekampten, hadden ze gezworen om een burgeroorlog te vermijden. Na de verkiezingsoverwinning van Hamas stegen de spanningen en namen de onlusten toe. In mei 2006 stelden invloedrijke Palestijnse gevangenen het zogenaamde gevangenen-initiatief op, om Hamas en Fatah samen te brengen. Het document steunde de tweestatenoplossing en wou een platform creëren voor een nationale eenheidsregering. Uiteindelijk sprongen de gesprekken af. In juni schortte Hamas haar staakt-het-vuren met Israël ook op, na de dood van een Palestijnse familie in Gaza, waarvoor Hamas Israël verantwoordelijk achtte. De gewapende vleugel groef een tunnel naar Israël en nam de Israëlische soldaat Gilad Shalit gevangen.

Om uit haar internationale isolatie te breken, was een akkoord met Fatah onafwendbaar. Ook de bevolking dulde het inter-Palestijnse geweld niet, en de steun voor Hamas nam af.³⁶ Uiteindelijk sloten Fatah en Hamas in februari 2007 een akkoord in Mekka, onder bemiddeling van Saoedi-Arabië. Ze vormden een regering van nationale eenheid met negen posten voor Hamas en zes voor Fatah.³⁷ Fatah hoopte hiermee opnieuw macht te krijgen en Hamas hoopte dat de internationale gemeenschap de nieuwe eenheidsregering niet langer zou isoleren. Maar Hamas kreeg echter geen internationale legitimiteit. De internationale gemeenschap praatte alleen met de leden van Fatah.

De nationale regering was van korte duur. Volgens voormalig VN-gezant voor het vredesproces Alvaro de Soto was de inmenging van de VS hierbij nefast.³⁸ De Verenigde Staten kantten zich ronduit tegen de nationale eenheidsregering. Onder leiding van de neoconservatief Elliot Abrams werd een plan uitgewerkt om de vorming van een nationale eenheidsregering te blokkeren. Vanaf 2006 hadden de VS wapens aan de veiligheidsgardes van president Abbas geleverd en stuurden ze aan op een confrontatie met Hamas. Nadat de VS onder Arafat jaren de macht van de president inperkten, concentreerden ze opnieuw de macht bij de president, in de hoop Hamas te verzwakken. Niet alleen de presidentiële gardes, maar ook de omstreden veiligheidschef Mohammed Dahlan in Gaza kreeg wapens. Het doel was Fatah in staat te stellen Hamas militair van de macht te verdrijven. Ook Egypte en Jordanië werden

aangespoord om wapens te leveren. Het plan stuitte ook binnen de CIA, het Pentagon en in Israël op scepsis en faalde uiteindelijk.³⁹

Hamas pleegde in juni 2007 een coup. De militaire vleugel viel de veiligheidsdiensten van Fatah aan en verdreef honderden Fatahleden uit Gaza. President Abbas ontbond de regering van nationale eenheid en stelde Salam Fayyad aan om een noodregering, zonder Hamas, te vormen. Israël verscherpte zijn commerciële en economische blokkade in Gaza die het in 2006 had ingesteld en riep de strook uit tot 'vijandige entiteit'. Sindsdien wonnen de salafistische elementen binnen Hamas aan invloed. De Qassambrigades voeren een radicalere koers en intensifieerden de raketaanvallen op Israël. Al vóór Israëls terugtrekking in 2005 vuurden de gewapende groeperingen raketten af. Na het vertrek van het leger namen de aanvallen sterk toe omdat er geen militaire controle binnen de strook meer was. De militanten konden makkelijker wapens en raketten smokkelen via de tunnels tussen Egypte en Gaza.⁴⁰ Deze tunnels maakten ook contacten met de internationale sponsors van Hamas zoals Iran makkelijker.

In juni 2008 sloten Israël en Hamas een bestand. Hamas zou haar raketaanvallen op Israël staken. Ze eiste dat Israël zou afzien van zijn militaire invallen in de strook en de blokkade zou opheffen. De blokkade bleef echter gehandhaafd. Op 4 november doodde Israël enkele Hamasmilitanten aan de grens met Rafah. Hamas vond dat het bestand niets opleverde en de Qassambrigades hervatten de raketaanvallen op Israël. Op 19 december brak Hamas het bestand officieel af. Daarop lanceerde Israël de operatie 'Gegoten Lood'. Het officiële doel was de raketaanvallen van Hamas stoppen, maar waarnemers stellen dat Israël Hamas van de macht wilde verwijderen. De vijandelijkheden duurden tot 18 januari, wanneer een staakt-het-vuren werd bereikt. Meer dan 1400 Palestijnen en 13 Israëli's lieten het leven in dit conflict dat de regio naar een nieuw dieptepunt bracht. De blokkade en de oorlog dwongen immers niet zozeer Hamas als wel de burgerbevolking op de knieën.

Politieke en militaire druk verzwakten Hamas niet

Ondanks de pogingen om Hamas te isoleren, hield de beweging stand. Op verschillende momenten maakte Hamas duidelijk dat ze het diplomatieke proces grondig kan verstoren en niet op de knieën te krijgen is door militaire of politieke druk. Naarmate de internationale spelers de Gazastrook links lieten liggen, vestigde Hamas er haar macht steviger. Toch weigerden de internationale gemeenschap en Israël hun visie ten aanzien van Hamas te herzien.

Hamas voer op drie manieren wel bij de blokkade. Ten eerste creëerde de beweging een zwarte markt economie via de meer dan 1200 tunnels die grotendeels in haar handen zijn. Via de illegale tunnels creëerde de beweging een levenslijn voor Gaza en

36 International Crisis Group (2007), *After Mecca: Engaging Hamas*, No 62, p.29, <http://www.crisisgroup.org/en/regions/middle-east-north-africa/israel-palestine/062-after-mecca-engaging-hamas.aspx>.

37 Milton-Edward B., Farell S. (2010), *Hamas, The Islamic Resistance Movement*, Polity Press, Cambridge, pp. 276-270.

38 De Soto A. (2007), *End of Mission Report*, The Guardian, <http://image.guardian.co.uk/sys-files/Guardian/documents/2007/06/12/DeSotoReport.pdf>.

39 Conflicts Forum (2007), *Elliot Abrams Uncivil War*, <http://conflictsforum.org/2007/elliott-abrams-uncivil-war/>.

40 Milton-Edward B., Farell S. (2010), *Hamas, The Islamic Resistance Movement*, Polity Press, Cambridge, pp. 129-135.

ving ze de ergste schokken van drie jaar sancties op. Hamas vraagt 2500 dollar voor de vergunning om een tunnel open te houden, en heft naar schatting 15 procent taksen op de geïmporteerde goederen.⁴¹ Ten tweede genereerde de blokkade internationale sympathie en steun, ook in de Arabische en moslimlanden. Het imago van Hamas als verzetsbeweging voer er wel bij. Ten derde kon ze de bevolking duidelijk maken dat de humanitaire problemen een gevolg zijn van de blokkade en niet van het slechte bestuur. Hamas gaat er immers prat op dat ze een goed beleid voert dat ten dienste staat van de bevolking.

De economische situatie in de Gazastrook is rampzalig en Hamas kampt met een enorm deficit. Het Internationaal Monetair Fonds schat dat de economie in de eerste helft van dit 2010 met 16 procent steeg, in vergelijking met de eerste helft van 2009, vlak na operatie Gegoten Lood.⁴² Toch lijkt dit een schromelijke overschatting: meer dan tachtig procent van de bevolking is afhankelijk van voedselhulp van internationale organisaties. De regering slaagde erin om de loonkost van ambtenaren te drukken en nieuwe taksen te heffen via de tunneleconomie. Maar volgens het ministerie van economie zouden de maandelijkse uitgaven gemiddeld 30 miljoen dollar bedragen, terwijl de inkomsten slechts iets meer dan 5 miljoen dollar bedragen. De tekorten in het budget zouden worden opgevangen door donaties van Iran, Golfstaten en de internationale moslimbroederschappen, die ook via de tunnels geld binnensmokkelen.⁴³

Op 31 mei 2010 onderschepte Israël een boot van de *Gaza Freedom Flotilla*, een internationale vloot met hulpgoederen voor de Gazastrook. Daarbij doodde het negen opvarenden van het Turkse schip de *Mavi Mararma*. De internationale verontwaardiging over de aanval in internationale wateren was groot. Daardoor was Israël verplicht zijn blokkade te verlichten en meer consumptiegoederen toe te laten. De blokkade bleef echter gehandhaafd: export, de invoer van bouw materiaal en het vrij verkeer van personen was nog steeds verboden. Het imago van Hamas als verzetsbeweging voer er in de islamitische wereld wel bij. Een Hamasleider meende dat de *flotilla* tot meer druk op Israël had geleid dan 10.000 raketten zouden doen.⁴⁴

Politiek profileerde Hamas zich als alleenheerser in Gaza: het regime legde de oppositie aan banden en zette de aanval op de burgerlijke en politieke vrijheden in. De veiligheidsdiensten worden ingezet om oppositie in de kiem te smoren. Ze zetten de jacht in

Hamas spint garen bij de smokkeltunnels onder Gaza (©foto: Marius Arnesen – CC)

op activisten van Fatah en andere fracties van de PLO. De regering onderdrukt betogingen en protest, hoewel volgens de Palestijnse wet geen vergunning nodig is voor betogingen en politieke vergaderingen. De verspreiding van oppositiekranen is verboden. Ngo's kunnen niet onbelemmerd werken. Vrouwen mogen niet meer fietsen, meerijden op een brommer, in het openbaar een waterpijp roken, schoolmeisjes moeten een hoofddoek dragen.⁴⁵ Alcohol is volledig aan banden gelegd. Hamas richtte zelfs een *checkpoint* in aan de grensovergang om de bagage te doorzoeken op alcohol.

Onenigheid in de gelederen

Hoewel de Hamasregering voor interne stabiliteit in de Gazastrook zorgde, wordt het regime bedreigd. Hamas wordt uitgedaagd door radicalere groeperingen, zoals *Jund Ansar Allah*, of het leger van de soldaten van God, die geïnspireerd zijn door *al-Qa'ida*. Maar ook binnen Hamas zelf groeide het succes van het salafisme, met name na operatie 'Gegoten Lood'. Beide stromingen dagen de regering uit omdat ze niet islamitisch genoeg zou zijn.⁴⁶ In 2009 riepen *Jund Ansar Allah* een islamitisch emiraat uit in Gaza. De

41 Kalman M. (2010), *Bombs, blockade, and Unemployment Hamper Gaza's economy*, AOL news, <http://www.aolnews.com/world/article/bombs-blockades-and-unemployment-hamper-gazas-economy/19637125>.

42 Kalman M. (2010), *Bombs, blockade, and Unemployment Hamper Gaza's economy*, AOL news, <http://www.aolnews.com/world/article/bombs-blockades-and-unemployment-hamper-gazas-economy/19637125>.

43 Stack L. (2010), *For Hamas, and end to Gaza's tunnel trade may only be the beginning*, Christian Science Monitor, <http://www.csmonitor.com/World/Middle-East/2010/0816/For-Hamas-an-end-to-Gaza-s-tunnel-trade-may-be-only-the-beginning>.

44 Levinson C. (2010), *Israel's Foes Embrace New Resistance Tactics*, Washington Post, <http://online.wsj.com/article/SB10001424052748704638504575318390063707222.html>.

45 Frykberg M. (2010), *Hamas slowly islamising Gaza*, Inter Press Service, <http://ipsnews.net/news.asp?idnews=52361>.

46 Milton-Edward B., Farrell S. (2010), *Hamas, The Islamic Resistance Movement*, Polity Press, Cambridge, pp. 41-53.

veiligheidsdiensten van Hamas vielen aan en doodden meer dan twintig personen, een niet mis te verstane boodschap dat het geen competitie van salafistische groeperingen duldde.⁴⁷

Ook binnen de beweging, en met name in de militaire vleugel, groeide de aanhang voor het salafisme. Duizenden jongeren hangen kleine groepen aan die Hamas verwijten dat ze het gewapend geweld opgaf en de *sharia*, of het islamitisch recht, niet invoerde. Eén van die groepen is de *Jaljalat*, een netwerk van gewapende militanten waarvan velen lid zijn van de Qassambrigades. *Jaljalat* ijvert voor een sterkere islamisering van de maatschappij en viel verschillende internetcafés aan. De groep meent dat Hamas haar nationalistische en islamitische agenda ondergeschikt maakte aan haar mondaine taken als regering. Eén van de grote uitdagingen waar de gematigden binnen Hamas voorstaan, is het afwenden van deze radicale koers die de tweestatenoplossing en verzoening met Fatah verwerpt.

Hamas is ervoor beducht de fouten van de Fatah te herhalen. Ze gelooft dat Fatah door haar machtswellust compromissen sloot over nationale doelstellingen. Sinds Hamas de macht in Gaza volledig in handen heeft, is het verschil tussen Hamas als regering en als verzetsbeweging tastbaarder. De eerste moet praktisch en pragmatisch zijn, terwijl de tweede een militant discours kan handhaven, zeker zonder eenheidsregering.⁴⁸ De regering-Haniyeh staat voor een moeilijke evenwichtsoefening tussen het regeren enerzijds en het beteugelen van de interne tegenstanders anderzijds. Spanningen binnen Hamas zijn niet nieuw. In het verleden waren er spanningen tussen het interne leiderschap in de Palestijnse gebieden en het externe leiderschap, het radicalere politiebureau in Syrië. Nu is zijn er twee splitsingen. Er is de splitsing tussen de radicalen en de gematigden, die zich beiden zowel in de Palestijnse gebieden als in het buitenland bevinden. Daarnaast is er de splitsing tussen de regering en de semi-onafhankelijke gewapende groeperingen.⁴⁹

DE SPANNING MET FATAH OP DE SPITS GEDREVEN

De strijd om de Westoever

In de huidige context is Hamas een gevaarlijke uitdaging voor de Palestijnse Autoriteit op de Westoever. Bij de bevolking heerst er diepe ontevredenheid over de Palestijnse Autoriteit. Ze is verstoken van populariteit omdat ze een noodregering is, en het mandaat van president Abbas in 2009 afliep. Toch is er geen vooruitzicht op verkiezingen na het uitstellen van de gemeenteraadsverkiezingen van juli 2010. De Palestijnse straat meent dat de vredesonderhandelingen Israël's controle versterkten. Zo slaagde de Palestijnse Autoriteit er zelfs niet in een bouwstop voor de nederzettingen af te dwingen. Tegen 2011 hoopt Premier Fayyad echter een Palestijnse staat op te richten. Hij benadrukt dat hij erin slaagde om Palestijnse instellingen uit te bouwen. Veel van die instellingen werden reeds sinds de start van het vredesproces in 1993 uitgebouwd, in het kader van de Europese steun aan Palestijnse staatsopbouw.⁵⁰ Bovendien muilkorfde de premier één van de voornaamste instellingen in een rechtsstaat, het parlement, na de coup van Hamas. Hij zette ook honderden kaderleden van Hamas gevangen en nam tal van liefdadigheidsorganisaties van Hamas over.

Om interne stabiliteit te behouden en kritische stemmen het zwijgen op te leggen, traden de veiligheidsdiensten van president Abbas steeds repressiever op. De hervorming van de veiligheidsdiensten startte reeds in 2006. Amerikaans luitenant-generaal Keith Dayton werd verantwoordelijk voor de aanwerving, opleiding en uitrusting van de veiligheidsdiensten van president Abbas. Geleidelijk aan werd de samenwerking tussen het Israëlische leger en de officiële Palestijnse veiligheidsdiensten opgevoerd. In 2009 ondernamen ze bijna 1300 gecoördineerde acties tegen gewapende groeperingen. Ze rolden de al-Aqsa-brigades nagenoeg op, pakte cellen van de Islamitische Jihad aan en legden de sociale instellingen, militaire activiteiten en financiële transacties van Hamas op de Westoever aan banden.

Verschillende Hamasleiders op de Westoever probeerden uit hun isolement te breken. Na de hervatting van de vredesgesprekken in augustus 2010 pleitten *hardliners* zoals Mahmoud Zahar er echter voor om het geweld op de Westoever opnieuw te lanceren en de *tahdiyyah* van 2005, die nooit officieel werd afgebroken, te staken. De aanvallen eind augustus op Israëlische kolonisten maakten een einde aan deze *tahdiyyah*. De vraag is wat Hamas hiermee wou bereiken. Het lijkt erop dat Hamas de vredesgesprekken en de Palestijns-Israëlische samenwerking op veiligheidsniveau wou ondermijnen, om zich opnieuw als politieke speler op de Westoever te profileren. Volgens een Fatahgetrouwe waren de aanslagen geen verzet tegen Israël maar verzet tegen het regime van Abbas.

47 Gerges F. (2010), *The Transformation of Hamas, The Nation*, <http://www.thenation.com/article/transformation-hamas>.

48 Sayigh Y. (2010), *Hamas Rule in Gaza: Three Years On*, Middle East Brief Crown Center for Middle East Studies, <http://www.brandeis.edu/crown/publications/meb/meb41.html>.

49 Klein M. (2007), *Hamas in Power*, Middle East Journal, volume 61, No3, pp. 443-458.

50 Brown N. (2010), *A little Rain on the Palestinian Parade*, Carnegie Endowment, <http://www.carnegieendowment.org/publications/index.cfm?fa=view&id=41103>.

De veiligheidssamenwerking met Israël en de VS ligt immers moeilijk bij de bevolking. Ze wordt gezien als een manier om Israël's veiligheid te versterken en Hamas te verzwakken. De Palestijnse regering stelt de hervorming van de veiligheidsdiensten voor als een garantie van de rechtsstaat: criminele bendes aanpakken, wapens in beslag nemen, rivaliserende diensten doen samenwerken, gestolen auto's traceren. In feite is het een programma voor contraterrorisme, dat voornamelijk gericht is tegen Hamas en een overname van de Westoever moet voorkomen. Vele Palestijnen ervaren dit als een regimebescherming. Ngo's klagen over de versterking van de politiestaat. Zo is het gebruik van foltering in de gevangenissen schering en inslag. De veiligheidsdiensten treden steeds repressiever op vredesgesprekken.⁵¹

De nood aan nationale verzoening dringt zich op

©foto: Mike Hanini – CC

In februari 2009 startten er nieuwe verzoeningsgesprekken tussen Hamas en Fatah onder bemiddeling van Egypte. Dit leidde in oktober tot het 'verzoeningsakkoord'. Fatah wilde het tekenen. Hamas drong echter aan op herzieningen, met name in het domein van de samenstelling van een verkiezingscomité en de rol van een tijdelijk leiderschapscomité van de PLO. Sindsdien stelt Fatah dat Hamas onder invloed van Iran en Syrië, kiest voor het behoud van de splitsing tussen de Westoever en Gaza en dat de

partij hoopt dat ze genoeg invloed kan verwerven om haar wil op te leggen. Hamas beschuldigt Fatah er dan weer van dat ze plooit voor het Amerikaanse dictaat om eerst een akkoord met Israël te verkrijgen.

De Palestijnse bevolking is somber gestemd over nationale verzoening, ook al zijn er tot op heden pogingen om die gesprekken opnieuw op gang te krijgen, vaak met de hulp van het middenveld. Ook lijken de Palestijnse gebieden opnieuw een speelbal van regionale machten, en is het conflict niet beperkt tot de Westoever en Gaza. De inmenging van Egypte en Iran kan het conflict immers op de spits drijven. Egypte wil enerzijds een akkoord omdat het belang heeft bij de eenheid van de Westoever en Gaza. Het wil geen islamitische ministaat aan zijn zuidgrens.⁵² Anderzijds staat het erg sceptisch tegenover Hamas, gezien zijn eigen interne problemen met de Moslimbroeders, en gedraagt het zich niet steeds als een neutrale bemiddelaar. Zo gaf Egypte aan Amerikaanse druk toe om het verzoeningsakkoord te herzien zonder inspraak van Hamas. Ook toont het zich niet actief om nieuwe gesprekken op de rails te zetten om de vredesonderhandelingen niet te verstoren.⁵³ Iran heeft geen belang bij nationale verzoening, omdat het dan zijn invloed op Gaza zou verliezen.

Toch is verzoening essentieel om vooruitgang op het terrein mogelijk te maken. De Palestijnse Autoriteit op de Westoever heeft niet de nodige legitimiteit om een akkoord met Israël te onderhandelen zonder de inspraak van Hamas. Hamas vertegenwoordigt een te groot deel van het Palestijnse electoraat en kan de onderhandelingen ook dwarsbomen. Hamas hield tot nu toe stand in de Gazastrook, maar beseft dat een bestendige splitsing tussen de Westoever en Gaza erg onpopulair zou zijn.

51 Trall N. (2010), *Our Man in Palestine*, New York Review of Books, <http://www.nybooks.com/articles/archives/2010/oct/14/our-man-palestine/?page=2>.

52 Shikaki K. (2010), *The Palestinian 'Reconciliation Maze*, US/ME Policy Brief, <http://www.usmep.us/usmep/wp-content/uploads/2010-14-USMEPolicy-Brief.pdf>.

53 Gerges F. (2010), *The Transformation of Hamas*, The Nation, <http://www.thenation.com/article/transformation-hamas>.

CONCLUSIE

De uitsluiting van Hamas als politieke speler is onefficiënt en brengt vrede verder af dan ooit. Dat beleid verdeelt het Palestijnse volk steeds meer, en het versterkt de steun voor radicalere islamistische stromingen in de Palestijnse gebieden en het Midden-Oosten in het algemeen. Steeds meer Europese diplomaten en politici geven toe dat ze een grote fout maakten door Hamas uit het politieke proces te sluiten. Maar hoe die fout herstellen?

Om een einde aan het geweld mogelijk te maken, is er een *honest broker* nodig, die de verschillende partijen samenbrengt. Dat is het eerste probleem: Hamas wordt niet uitgenodigd aan de onderhandelingstafel. Gevraagd naar de rol van Hamas bij de hernieuwde gesprekken, antwoordde Amerikaans gezant voor het Midden-Oosten Mitchell: "Geen."⁵⁴ *Off the record* zullen diplomaten en politici wel toegeven dat er geen vrede mogelijk is zonder Hamas te betrekken, net zoals het in Noord-Ierland onmogelijk was het IRA en Sinn Fein uit te sluiten.

Het verschil is dat de Verenigde Staten een inclusieve benadering tot diplomatie hadden. In het geval van Hamas leggen ze onmogelijke voorwaarden aan de beweging op. Voorwaarden die de beweging moet vervullen vóór ze kan deelnemen aan gesprekken. In het geval van Noord-Ierland, deinsden de VS er niet voor terug om druk uit te oefenen op de sterkste partij, de Britse regering. Ook voormalige onderhandelaars in Ierland zijn zich bewust van de parallellen. Zo schreef Nobelprijswinnaar John Hume: "Hamas betrekken staat niet gelijk aan het goedkeuren van terrorisme of aanslagen tegen burgers. Het is een absolute voorwaarde om veiligheid en een werkbaar akkoord te verkrijgen."⁵⁵

54 Abunimah A. (2010), *Hamas, the I.R.A. and the US*, New York Times, <http://www.nytimes.com/2010/08/29/opinion/29abunimah.html>.

55 Humes J. (2009), *Peace Will Be Achieved Only By Talking to Hamas*, The Times, <http://www.timesonline.co.uk>.

Zoals voormalig Israëlisch minister van defensie Moshe Dayan beaamde, sluit je geen vrede met je vrienden maar met je vijanden. Israël bevindt zich in een patstelling, waarbij het alleen vrede wil sluiten met zijn vriend, de Palestijnse Autoriteit. Maar eigenlijk vindt het zelfs de Palestijnse Autoriteit geen waardige partner voor vrede. Bijgevolg wil het geen compromissen sluiten. Hamas blijft de baarlijke duivel. Natuurlijk heeft Israël een punt als het stelt dat Hamas de Israëlische staat moet erkennen. Maar die erkenning moet het resultaat zijn van een diplomatiek proces, en niet de voorwaarde ervoor. Natuurlijk moet Hamas, net als Israël, het geweld afzweren en het internationaal recht respecteren. Maar zal de politiek van isolatie hiertoe bijdragen? Isolatie versterkt haviken, zoals in andere conflicten afdoende werd bewezen. Engagement laat pragmatische krachten toe, zich te versterken.

Hamas is immers geen ideologisch monolithisch blok, maar een heterogene organisatie. Aan de ene kant zijn er haviken die elke toegeving – aan Israël, aan het Westen, aan de politiek, aan het volk – als een belediging zien. Aan de andere kant zijn er pragmatici, die niet vasthouden aan het ideologische discours, maar vertrekken vanuit de realiteit. De isolatie heeft de spanning tussen beide stromingen versterkt. De pragmatici binnen Hamas hebben momenteel nog macht. De druk van de radicalen neemt echter toe. Als het Kwartet halsstarrig blijft weigeren om samen te werken met de gematigden, dreigt de slinger naar de andere kant te bewegen. De *hardliners* zullen hun gelijk opeisen: politiek heeft geen zin, alleen geweld kan de overwinning brengen.

Hamas kan niet uit de politieke arena gedwongen worden. Net omdat Hamas mee evolueert met haar electoraat, zal de beweging altijd populair blijven. En zolang omstandigheden zorgen voor radicalisering, zullen radicale groeperingen het goed blijven doen. Fatah en de Palestijnse Autoriteit blijven steunen, ondanks hun gebrek aan legitimiteit, is niet de beste strategie. De vraag is niet zozeer of er ook met Hamas moet gesproken worden, maar hoe Hamas betrokken moet worden in de onderhandelingen. De internationale gemeenschap en Israël hebben er immers alle belang bij dat ze daadwerkelijk de stap zet van terreurbeweging naar politieke partij. Samengevat: engagement met Hamas houdt een risico in, maar Hamas isoleren is nog veel problematischer.

foto voorpagina ©: Tilde De Wandel

Brigitte Herremans studeerde Oosterse Talen en Culturen en Internationale Politiek. Tijdens haar studies verbleef ze in Israël, Palestina, Syrië en Egypte. Sinds eind 2002 is ze medewerker Midden-Oosten voor Broederlijk Delen en Pax Christi Vlaanderen. Zij reist jaarlijks meerdere keren naar de regio.

Om de twee jaar begeleidt zij voor Broederlijk Delen en Pax Christi o.m. een vredespelgrimage naar Israël en de Palestijnse gebieden. Bij het ter perse gaan van dit dossier trekt Brigitte rond met een nieuwe groep vredespelgrims door het Beloofde Land. Zij bezoeken Bijbelse plaatsen zoals Tiberias, Nazareth, Bethlehem en Jeruzalem, maar maken ook kennis met de politieke realiteit op het terrein. De Israëlische en Palestijnse vredeskrachten die ijveren voor een betere toekomst in het Midden-Oosten nemen zoals steeds een centrale plaats in deze missie in.

COLOFON

Auteur van dit dossier: Brigitte Herremans

Tekstnazicht: Jan Glorieux

Eindredactie: Karin Seberechts

Verantwoordelijk uitgever: Peter Houllberghs

Druk & layout: Room, Sint-Niklaas

ISBN -nummer: 9789461370075

Wettelijk Depotnummer: D/2010/3498/009

Pax Christi Vlaanderen
Italiëlei 98a, 2000 Antwerpen
Tel: 03/225 10 00 – fax 03/225 07 99
koerier@paxchristi.be
www.paxchristi.be

Koerier-dossier is een vaste bijlage bij het abonnement op het tijdschrift Koerier van Pax Christi Vlaanderen. Deze formule van abonnement kost 25 euro en omvat zesmaal een Koerier met dossier en boek rond een actuele vredesthematiek. Losse nummers van elk dossier zijn afzonderlijk verkrijgbaar aan 1 euro, vanaf 5 exemplaren 0,80 euro